

İNGİLTERE'DE RADYO-TELEVİZYON DÜZENİ

Yrd.Doç.Dr.Jale SARMAŞIK
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

İlk Düzenlemeler

Diğer Avrupa Ülkelerinde olduğu gibi İngiltere'de de organize olmuş yayıncılık hareketinin ortaya çıkmasında ticari çıkarlar önemli rol oynamıştır. Markoni Şirketi önce İrlanda'da daha sonra Chelmsford'da deneme mahiyetinde radyo istasyonları kurmuştur. Radyo Amatörleri ve denizciler kurulan bu radyo istasyonlarının ilk dinleyicileridir. Müzik programları ve haberler halkın ilgisini çeken programlar olmuştur.

Telli ve telsiz haberleşme alanlarında bu haberleşme türünün ilk çıktığı andan itibaren düzenleme yetkisi Britanya Posta İdaresine verilmiştir. Bu düzenleme yetkisini, anılan İdare iki kanundan alıyordu. Birincisi, 1869 tarihli bir kanundur ve bununla Posta Genel Müdürü (Postmaster General) Birleşik Krallık içinde telgraf yollama izni vermekle yetkili kılınmıştır. 1904 yılında kabul edilen ikinci Kanun ise, Posta Genel Müdürünün bu alandaki yetkilerini genişletmiş ve telsiz telgraf istasyonu kurmak isteyen kişilerin Posta Genel Müdüründen ruhsat alma zorunluluğunu getirmiştir (W.B.Emery, 1969: 82).

Markoni'nin radyo alanındaki ilk denemeleri İngiltere'de büyük heyecan uyandırmış ve siyasi otoriteler denizaşırı kolonilerle bu araç vasıtasıyla haberleşmeyi ummuşlar ve istemişlerdir.

Bu arada, dinleyicilerden gelen şikayetler ve müzik programlarının kötü oluşu ve zamanı boşa harcaması gibi gerekçelerle Markoni Şirketine verilen ruhsat iptal edildi. Ancak, bu iptal yayıncılık olgusunun gelişmesini ve büyümesini önleyemedi. Aralık 1921 tarihinde 60 telsiz derneği bir araya gelerek Posta İdaresine başvurdu. Bu başvuruda, dernekler "telsiz telefon aracılığı ile kapasitesi düşük olan şirketlere hava raporu müzik ve haber yayınları için ruhsat verilmemesini ancak, yetkili ve ehliyetli olanlara ruhsat verilmesini ve yapacakları yayınlarda ülkenin savunma hizmet-

lerini aksatmamayı ön planda tutmaları gerektiğini" öngören Posta İdaresi kararına karşı çıkıyorlardı. Bu başvurunun sonucu olarak Posta Genel Müdürü Markoni Şirketinin ruhsatını yenileyerek telsiz, derneklerinin isteği üzerine haftanın belli günlerinde ve kısa bir süre için müzik ve konuşmaya ilişkin yayınlar yapılmasına izin verdi (W.B.Emery, 1969: 83).

Diğer yandan, ticari amaçla faaliyet gösteren diğer şirketlere de deneme mahiyetinde yayınlar yapmaları için izin verildi. Böylece, A.B.D.'de benzer bir biçimde özel yayıncılığın gelişme kapasitesi olduğu da ortaya çıktı. Ancak, Posta İdaresi yetkilileri böyle düşünmüyordu. Onlara göre, özel kesim (kişiler) biraraya gelerek bir büyük yayın şirketi içinde birleşmeli ve birbirleriyle rekabet etmemelidir.

Aralık 1922 tarihinde, büyük tartışmalar ve müzakerelerden sonra radyo yapımcıları kurulacak olan Britanya Yayıncılık Şirketi'ne katılmayı kabul ettiler. 18 Ocak 1923 tarihinde Şirket (Sekiz) yayın istasyonu kurmak ve işletmek üzere izin aldı. Şirkete verilen ruhsat 1 Ocak 1925 tarihine kadar geçerli olacak ve bu süre zarfında günlük yapılacak programların "Posta Genel Müdürlüğü memnun etmesi" şartı da aranacaktı.

Şirketin hisse senetleri 6 büyük şirket tarafından alındı. Bunlar arasında Markoni Şirketi de vardı. Bu altı büyük firma Şirketin 8 Müdürlüğünden 6'sını aday olarak gösteriyordu. Ayrıca, radyo yapımcıları anlaşmaya göre, sadece kabul edilmiş tek tip radyo alıcısını ve parçalarını satabilecekler, Şirkete bu satışlardan belli bir hisse verecekler. Radyo alıcısı sahipleri yıllık 10 Şiling ruhsat ücreti ödeyeceklerdi. Bunun yarısı, Hükümete yarısı da kurulan şirkete verilecekti.

Anılan bu şirket, deneyim edinmek üzere kurulmuştu. Şirketin faaliyeti ve kuruluşu üç ana ilkenin ortaya çıkmasını sağladı. Birincisi, Radyo yayıncılığı kamu-yu ilgilendiren bir iştir ve Devletin bu alanda düzenleme yapma yetkisi inkar edilemez. İkincisi, Devlet teşkilatı içinde bu düzenleme yetkisini kullanacak olan kişi Posta Genel Müdürlüğüdür. Üçüncüsü ise, bütün alıcılar ve vericilerin lisansa bağlanması şarttır. Sistemin mali kaynağı vergi veya reklamlardan elde edilen gelir yoluyla değil, ruhsat ücretlerinden alınan paralarla sağlanmalıdır.

İlk birkaç ay, kurulan bu şirketin Posta İdaresi ile arasında çıkan birtakım sorunların çözülmesi ile geçti. Şirketin tekel biçiminde faaliyet göstermesi halkı ve dolayısıyla Parlamento'yu rahatsız ediyordu. Bazı çevrelerde Posta Genel Müdürlüğünün 1904 tarihli "Telsiz Telgraf Kanunu" uyarınca almış olduğu ruhsat harçları ve yetkisi tartışma konusu oluyordu.

Asıl sorun bazı şirketlerin ucuz hazır radyo parçalarını çok miktarda ithal et-

meleri ile çıktı. Bu parçaların kolaylıkla biraraya getirilmesiyle ucuz radyo yapımı başladı. Ayrıca, Posta Genel Müdürü bazı amatörler için deneme mahiyetinde radyo çalışmalarını yapmak üzere ruhsatlar da veriyordu. Bunlardan bir ruhsat ücreti de alınmıyor, bu durum gelirlerin düşmesine neden oluyordu.

Bütün bunların üstünde ve en önemli sorun yayıncılık şirketleri ile yazılı basın arasında çıkan uyuşmazlıklarda görülmüyordu. Güçlü gazeteler ve haber ajansları haberleşme alanında üstünlüklerini devam ettirmek istiyorlar; radyo yayıncılığı ise, gelişmesine devam ediyordu. Bu durum Posta Genel Müdürlüğüne düzenleme yetkisini kullanmada birtakım zorluklar çıkarıyordu (W.B.Emery, 1969: 83-86).

Bütün bu durumların ortaya çıkmasından sonra Posta Genel Müdürü, on kişiden oluşan bir Komite kurarak durumu incelemeye başladı. Parlamento ve basın mensubu kişilerden oluşan, Başkanının adıyla anılan Sykes Komisyonu'nun birçok araştırmalar yaptıktan sonra hazırladığı rapora göre, yayıncılık konusu itibarıyla geniş bir Devlet denetiminin yapılması gerekli bir faaliyettir, bu denetimi yapacak bir örgüt kurulmalı ve bu örgütün başına da Parlamente'ye karşı sorumlu olacak bir Bakan getirilmelidir, bu bakana bazı danışma kurulları yardım etmelidir, mali kaynak konusu da gene ruhsat ücretleri ile çözümlenmelidir (E.İlal, 1972: 67).

Komisyonun, yukarıda belirtilen önerilerinin büyük bir çoğunluğu Hükümet tarafından kabul edildi. Britanya Yayıncılık Şirketinin ruhsatı 31 Aralık 1926'ya kadar uzatıldı. Ruhsat süresinin bitiminden önce Britanya yayıncılığında göze çarpan gelişmeler gözükmeye başladı. Radyo alıcılarının sayısı 1924'de bir milyon iken, 1926 sonuna kadar bir buçuk milyona yükseldi. Yayın istasyonlarının sayısı dokuza çıktı. Uzun Dalga radyo yayınlarına başlandı. Halkın % 90'ının radyo alabileceği ortaya çıktı. Programlarda belirgin bir gelişme göze çarpıyordu. Yayın saatleri uzatıldı

Bu arada, ticari tekelden de şikayetler artmaya başladı. Bunun üzerine ruhsat bitiminde radyonun denetim ve gelirleri konusunda öneriler hazırlamak üzere 14 Temmuz 1926'da Crawford Komitesi (Crawford Committee) kuruldu. Posta Genel Müdürü Crawford Komitesi'nin önerilerini kabul ederek bir Krallık Fermanı ile yeni bir Kurumun kurulmasını kabul ettiklerini açıkladı. Bu kurum bir "kamu kurumu" olacak ancak, kanunla kurulmadığı için de belirli bir özerkliğe sahip bulunacaktır.

Britanya Yayıncılık Kurumu (British Broadcasting Company)

Krallık fermanı ile kurulan **Britanya Yayıncılık Kurumu (British Broadcasting Company- BBC)** na 1 Ocak 1927'den geçerli olmak üzere 10 yıl süre ile ruhsat verildi (A.Briggs, 1985: 367-368). Ruhsat gene Posta Genel Müdürü tarafından verili-

yordu. Britanya Yayıncılık Şirketi feshedildi. Hisse sahiplerinin paraları ödendi. Yayıncılık Devlet tekeline alındı. idaresi özerk bir kamu kurumu tarafından üstlenildi.

BBC'nin İdari Yapısı : BBC'nin idari yapısı büyük ölçüde ilk idari yapısına ilişkin düzenlemenin kabul edildiği 1927 yılından itibaren aynıdır. Bilindiği gibi, BBC kar amacı gütmeyen bir kamu kurumudur. BBC'nin en üst düzey kurulu Gubernörler Kurulu (Board of Governors)dur. Bu Kurul'un üyeleri Kraliyet Beratı'nın 5 inci maddesinde öngörüldüğü üzere, Kraliçe tarafından Hükümete danışarak seçilir ve beş yıl için atanır. 12 kişiden oluşan bu Kurulun üyelerinin kendi aralarından gösterecekleri bir üye Kurumun Genel Müdürü, bir diğeri de Müdür yardımcısı olarak Kraliçe tarafından atanır. Yönetim Kurulu BBC'nin temel yayıncılık politikalarını saptar. BBC'nin fiili yönetimi, Genel Müdür ile çalışan ve kurum içinden seçilen 12 kişilik bir Yönetim Kurulu (Board of Managers) tarafından gerçekleştirilir (J. Sarmaşık, 1993: 41-42).

İdare'nin (Hükümetin) Programları Denetlenmesi : Hükümetin ve Parlamento'nun programlar üzerinde veto yetkisi vardır. Bütün bunlara rağmen BBC'nin geniş bir bağımsızlık düşüncesi ile hareket ettiğini ve gerçekten bağımsız yayıncılık yaptığını söylemek mümkündür. Parlamantonun yetkileri Yönetim Kurulu üyelerinin atanması sırasında açık bir biçimde kendini gösterir. Hükümetin yetkileri ise, özellikle bazı programların yayınlanmasını önlemesinde görülür. 1927 yılında Hükümetin kabul ettiği bir ilke kararına göre BBC'nin kamu yararı bulunan ve kamuoyunda tartışmalı konularda kendi kanaatini belirtmesi yasaktır. Siyasi partilerin bütün Birleşik Krallık dışında, belli bir bölgeye yayın yapmaları da yasaktır. Hükümetin BBC'ye birtakım yükümlülükler yükleme yetkisi de vardır. Örneğin, polis duyuruları, kan istekleri, acil olaylarda yardım gibi... Parlamento görüşmelerinin yayınlanması da BBC'den istenebilir.

BBC'nin yayın kuşağı satmaya, ticari ve reklamlar yayınlamaya hakkı yoktur. Bu bakımdan yayınlarında haberlere, yorumlara ve halkı aydınlatmaya yönelik programlara ağırlık verir.

BBC'nin ilk yıllarında, biri bütün ülkeye yayın yapan diğeri ise, mahalli halka ulaşan iki programı vardı. Programlarda ilk yıllardan beri "ciddi", "eğitim ve öğretime ağırlık verme" ve "kültürel" unsurlar ağırlık kazanmıştır. BBC, 1932 yılında kısa dalgalardan radyo yayınlarına başladı. "Krallık Servisi" olarak bilinen bu programlar Britanya Ulusal Topluluğu içinde yer alan ülkeler arasında ekonomik siyasi ve kültürel bağların kuvvetlenmesi amacına yönelikti. 1938'de yabancı dillerde yayın yapılmaya başlandı. BBC, Kasım 1935'te de New York'da bir büro açarak A.B.D. ile yayıncılık alanında program değişimine başladı (W.B.Emery, 1969:86-87).

İkinci Dünya Savaşı sırasında mahalli halka yayın yapan radyo istasyonu da ulusal programlar hazırlamaya başladı. Tanıtma Bakanlığı yayınların genel denetim ve gözetimini üstüne aldı. Buna rağmen BBC, savaş sırasında gene mümkün olduğu kadar tarafsız ve objektif yayıncılık ilkelerine uymaya çalışmıştır. Bu arada , İngiliz askerlerine yönelik ikinci bir ulusal istasyon kurulmuştur. Önceleri İngiliz askerlerini eğlendirmek için kurulan bu istasyon. Nazilerin yoğun propoganda yapmaları üzerine onlara karşı da kullanılmıştır. Ancak, bu propagandada BBC mümkün olduğu kadar gerçekleri yansıtmış, haber üretmemiş, dinleyicileri yanlış yöne sevketmemiştir. Bu yayınlar o kadar tutulmuştur ki, savaş sonrasında ulusal servis olarak devam etmiş, Eylül 1946 da yayınlarına Üçüncü Program olarak eğlence programlarına ağırlık vererek devam etmiştir.

Britanya Televizyonu 1936'da deneme yayımına başladı. BBC, ulusal bir TV yayın şebekesinin kurulması için yoğun çabalar harcadı. BBC'nin ruhsatı 31 Aralık 1951'e kadar uzatıldı. 1949 yılında BBC'nin geleceği hakkında özel kesim ve kültür kuruluşları arasında tartışmalar başladı. Tartışmalar "BBC'nin tekeli devam etmeli midir? Acaba BBC değişen ve gelişen İngiliz toplumunun gereksinmelerine cevap vermekte midir?" noktalarında toplanıyordu.

Tartışmalarda tekeli destekleyenler, radyo dalgalarının kısıtlı olması, alınan ücretlerin eşitlik içinde dağıtılması güçlüğü, işletme ve iktisadi bakımdan çıkacak güçlükler ve tekelerde azınlıkların isteklerini yerine getiren dengeli programlar yapılması gerektiğini; tekele karşı olanlar ise, ifade hürriyetinin kısıtlandığı gerekçesini ileri sürmüşlerdir. Bu iddialara BBC, tarafsızlıkla ifade hürriyetinin en iyi biçimde sağlandığı cevabını vermiştir.

Nihayet, 21 Haziran 1949'da "Beveridge Komitesi" adlı bir Komite kurulmuştur. Bu komite, BBC hakkında şimdiye kadar yapılan araştırmaların en genişini yapmış ve 18 Ocak 1951 tarihinde Parlamento'ya bir rapor sunmuştur. Raporda BBC'nin tekelinin devam etmesi ve reklam yasağının devam etmesi önerilmiştir.

1954 Televizyon Kanunu

Savaş sonrasında hükümet olan İşçi Partisi, Beveridge Komitesinin Raporunda öne sürülen önerileri kabul etti. Hükümet, Parlamento'ya sunduğu White Paper ile bir teklif götürerek BBC'nin ruhsatının (15) yıl uzatılmasını, BBC içinde görev yapacak "Yayın Komisyonları" oluşturulmasını ve (3) yıl için gelecek yayıncılık gereksinimlerini karşılamak üzere lisans ücretlerinin Hazine tarafından saklanılmasını istedi (W.B.Emery,1969:87).

Hükümetin yukarıda anılan önerileri Parlamento'da, kamuoyunda ve bizzat

BBC'nin içinde tartışmaların çıkmasına neden oldu. İşçi Partisi Ekim 1951 seçimlerini kaybedince Muhafazakar Parti Hükümete geldi. BBC'nin ruhsatı sona ermek üzere olduğundan Muhafazakar Parti Hükümeti geçici olarak BBC'nin ruhsatını (6) ay uzattı (A.Briggs.:382). Hükümetin değişmesi BBC'nin tekeline karşı çıkanların durumlarını kuvvetlendirmişti. Özellikle bu görüşün sahipleri, Avrupa'nın özel kesim yayıncılığına da izin veren ülkelerini örnek olarak gösteriyorlardı (Örneğin, Lüksemburg Radyosu gibi...)

Mayıs 1952'de Hükümet, bu baskıların sonucunda BBC'nin radyo yayıncılığı görevine devam etmesini ve yapısını bozmayacağını ilan ederek, Televizyon yayıncılığında "rekabete açılmak" gereğini vurguladı.

Parlamento'da yapılan ve iki gün süren tartışmalardan sonra, Hükümetin teklifi kabul edildi ve ilk kez BBC'nin tekeli ortadan kaldırılarak Hükümete BBC'ye karşı rekabet yapabilecek ticari amaçla çalışabilecek bir sistem kurma olanağı tanındı.

Böylece, BBC'nin televizyon yayımlarında sahip olduğu tekel, 30 Temmuz 1954 de çıkarılan Televizyon Kanunu (Television Act) ile kaldırılmış oldu. Ancak, Hükümet kurulacak olan televizyon kurumunun da kamu hizmeti görmesi ve bu nedenle kamu otoritesinin denetiminde kalmasını öngörmekteydi. Bu nedenle, Independent Television Authority (Bağımsız Televizyon Otoritesi) adlı bir kurum oluşturulmuş ve bu kurum aracılığıyla ve onun denetiminde ticari televizyonunun faaliyete geçmesine izin verilmiştir (R. Kaya,1985:128).

1960 yılına kadar geçen süre, hem BBC hem de ITA için bir deneme süresi oldu. Bu (6) yıl içinde bazı çevreler, ITA'nın faaliyete geçmesi nedeniyle BBC'de belirgin bir düzelmeye olduğunu ileri sürdüler. Bazı çevreler ise, ITA'nın yayıncılıktan fazla kar ettiği, yazılı basına karşı korkunç bir rekabetin doğduğu, ITA'nın programlarının zayıf olduğu noktalarından bu denemenin olumsuz olduğunu ileri sürüyorlardı.

ITA'nın ruhsatı 1964 yılında sona ereceğinden BBC'nin 30 Haziran 1962 yılında sona eren ruhsatı da (2) yıl uzatılarak her iki televizyon sisteminin ruhsatının da aynı zamanda sona ermesi sağlandı.

1964 Televizyon Kanunu (Television Act 1964)

Altı yıllık deneme süresi içinde kamusal ile ticari televizyonun rekabetinin sonuçlarını araştırmak gereği duyulmuştu. Posta Genel Müdürü, Sir Henry Pilkington başkanlığında bir komite kurarak BBC ve ITA'nın gelecekteki faaliyetleri konusunda araştırma yaptırdı. Haziran 1962 tarihinde raporunu Hükümete sunan Komite,

BBC'nin programları konusunda iyimser, ITA'nın programları hakkında ise, kötümser bir tutum içinde gözüküyordu. Özellikle reklam konusu üzerinde duran Komite, ITA reklamlarının kamu yararına olmadığı kamsındaydı. (W.B.Emery,1969: 91-92).

Pilkington Rapor'unda şu görüşe yer verilmekteydi: "*BBC, ticari televizyonla rekabet edebilmek için programlarının kalitesini düşürmüştür. Ticari televizyon da yasada belirtilen amaçlara hizmet edememiş, programlarını ucuz Amerikan şovlarıyla ve dizi filmleriyle doldurmuştur*" (E.C.Taner,1983:62). Pilkington Komitesinin Raporu kamoyunda geniş tartışma platformu buldu. 1964 yılında Parlamento **Televizyon Kanunu (Television Act 1964)** nu kabul ederek 1954 tarihli kanunu ve 1963 değişikliklerini yürürlükten kaldırdı. Kanun, programların yüksek kalitede olması, konuların değişik alanlardan seçilmesi ve haftanın değişik günlerine dengeli bir biçimde yayılması yükümlülüğünü de Kuruma yükledi. Diğer yandan, programların Kuruma danışılarak yapılması ve bu programların daha önceden Kurumun onayını alma koşulu ile yayınlanması öngörülmekteydi. Bu nedenle 1964 yılında bir "Program Politikası Komitesi" oluşturuyordu.

1964 tarihli bu Kanununun 1. Kısımının 5. maddesine göre yayın programları Kurum ve program yapımcıları tarafından ortaklaşa hazırlanmaya başladı. Ayrıca, aynı Kanunun 2. Kısımının 2/b maddesi, Kuruma programlara doğrudan müdahale ederek, bazı konuları programdan çıkarma yetkisi de tanıdı. Programların yüksek kaliteli olması, konuların değişik alanlardan seçilmesi ve haftanın değişik günlerine dengeli bir biçimde yayılması yükümlülüğünü de Kuruma yükledi.

Kanunun 3. Kısımının 1. maddesi programların kamu düzenini bozucu ve suç işlemeye teşvik edici içerikte olmamasını da istiyordu. Programlarda dini telkin yapma ve yardım yapmayı isteyen hususların bulunması da yasaktı.

1973 Yayıncılık Kanunu (Broadcasting Act 1973)

1973 yılında çıkarılan bir **Yayıncılık Kanunu (Broadcasting Act 1973)** ile ITA'nın adı **IBA (Independent Broadcasting Authority)** olarak değiştirilmiş ve ticari radyo yayınları yapma olanağı tanınmıştır. IBA, 10 üyeden oluşan ve üyeleri Hükümet tarafından seçilen bir yönetim Konseyi niteliğinde idi. Radyo ve televizyon yayınlarını yapan IBA ile çeşitli bağımsız, özel kuruluşlar belirli süre için sözleşme yaparlardı. Bu şirketler, reklamlardan elde ettikleri gelirlerin bir kısmını merkezi yönetimin ve verici tesislerinin finansmanını karşılamak üzere IBA' ye öderler. Diğer yandan, bu şirketler gerek program içeriği gerek reklamlar açısından IBA'nın belirttiği kurallara uymak zorundadırlar (R.Kaya,1985:128). Radyo ve televizyon yayınları IBA'nın merkezi otoritesi altında **ITV (Independent Television)**, **ILR (In-**

dependent Local Radio) ve **Dördüncü Kanal (Channel Four)** tarafından yapılmaktaydı. Bu arada, ITV' nı oluşturan kuruluşların ortaklığı olan **ITN (Independent Television News)** da ITV Kurumlarına haber programı üretmekteydi (H. Topuz ve diğ.,1990:15).

Yayın politikasının belirlenmesi ile görevli olan IBA, programların kalitesi ve içeriğinden sorumlu olduğundan hazırlanan programları yayınlanmadan önce bilme hakkına sahipti. Program sunacak şirketleri belirlemek, kamu hizmetinin gerektirdiği çeşitliliği sağlamak için program ve reklamları denetlemek reklamların sürmesini ve yayın saatleri içinde dağılımını belirlemek,ve yayınların antenlere ve ekranlara ulaşmasını sağlamak gibi görevleri olan IBA, bu görevleri, kendi üyeleri ve yayın şirketleri temsilcilerinden oluşan **Sürekli Danışma Komisyonu (Standing Consultative Committee)** ve aynı şekilde oluşan program politikalarını belirleyen **Program Politikası Komitesi (Programme Policy Committee)** ile işbirliği içinde yapardı (R.Kaya, 1985:128-129).

Kamu hizmeti yayıncılığı ilkeleri uyarınca çalışması koşuluyla da olsa, ticari televizyonun kısa sürede toplumda popüler hale gelmesi ve getirdiği yeni program anlayışı BBC'yi rekabet ortamında varlığını sürdürmenin yeni yollarını aramaya yöneltti (R.Kaya,1985:130). Farklı statüdeki BBC ile ticari televizyonlar arasındaki rekabet giderek arttı.

1979-1990 yılları arasında, ana politikaları özelleştirme ve liberal ekonomi olan Thatcher Hükümeti, yayıncılık alanında da ana politikalarına paralel olarak çok önemli reformlar gerçekleştirdi. Ancak, hiçbir zaman Devletin yayıncılık alanından tamamen çekilmesi söz konusu olmadı. Bu nedenle de, yayıncılarla hükümet arasında sürekli çekişmeler oldu. 1979 yılından sonra, İngiliz Politika alanı BBC ile ticari yayın şirketlerine ilişkin sık sık ve sert çekişmelere sahne olmuştur. Öyle ki, bu dönemde hükümet ilk defa gücünü kullanıp bazı terörist grupların üyeleri ve taraftarları ile röportajların yayınlanmasını yasaklamıştı. Öte yandan, 1980 de Muhafazakar Hükümet, "aile değerleri", gittikçe artan "seks" ve "vahşet" içerikli yayınlar konusunda düşünce ve endişelerini dile getirmişlerdir. Bu endişelerden hareketle Hükümet, 1988 yılında **Yayıncılık Standartları Kurulu (Broadcasting Standarts Council)** nu kurdu. Bu kurul daha sonra, 1990 tarihli Yayıncılık Kanununda da benimsendi. Kurul, seks ve vahşet görüntüleriyle ilgili kuralları uygulamak ve konulardaki şikayetleri incelemekle görevliydi (T.Prosser,1992:181).

1984 Kablo ve Yayıncılık Kanunu (Cable and Broadcasting Act 1984)

Bu ortamda, BBC ile ticari televizyonların canlı rekabeti devam ederken, sis-

teme yeni bir rakibin, kablolu televizyonun girmesi gündeme gelmişti. Hükümet 1982 yılında Kablo Yayıncılığı alanında, bu alanı bilinçli olarak kurallardan kurtaran bir politikaya yönelmeye karar verdi. Lord Hunt başkanlığında oluşturulan Hunt Komisyonu Ağustos 1982 de hazırladığı raporda programların ve teknolojik sistemlerin geliştirilmesini ilk hedef olarak önermekteydi.

Hunt raporunu, Nisan 1983 de **Kablo Sistemleri ve Servislerinin Gelişmesi (The Development of Cable Systems and Services)** ne ilişkin bir White Paper* ve 1984 tarihli **Kablo ve Yayıncılık Yasası (Cable and Broadcasting Act 1984)** takip etti. Yasa, anılan hükümet bildirisi ve Hunt raporundaki temel önerileri somuklaştırdı (K.Dyson-P.Humphreys,1990:102).

Kablo ve Yayıncılık Yasası ile oluşturulan **Kablo Otoritesi (Cable Authority)** ne IBA'ninkilere benzer sorumluluklar verildi (T.Prosser,1992:182). Kablo şebekelerinin yönetilmesinde, çalıştırılmasında ve programlanmasında işletmelere minimum bir garanti sağlayabilmek için kurallar en aza indirildi. Örneğin, haber programları yapma zorunlulukları yoktu, reklamların program içindeki süreleri konusunda bir kısıtlama söz konusu değildi (J.Frenches,1991:61-62).

Bir başkan ile altı üyeden oluşan Kablo Otoritesi'nin görevlerini şöyle sıralamak mümkündür:

- İşletme lisanslarını dağıtmak.
- İşletme lisansı talebinde bulunan kablo işletmecisinin kurmayı önerdiği sistemin telekomünikasyon ofisi bilirkişiliğince incelenmesini sağlamak.
- Kamu çıkarlarına aykırı olabilecek, bazı duyarlı bölgelerde aşırı yoğunlaşmadan kaçınılmasını sağlamak (T.Prosser,1992:182).

İngiltere'de kablo yayıncılığı, Astra uydusundan ve daha sonra İngiliz Uydurumu (British Satellite Broadcasting-BSB) nun yaptığı doğrudan televizyon yayınlarının başarısından çok etkilendi. 1984 yılında İngiliz Hükümeti, kablo şebekesi kurucularına tanınan vergi kolaylıklarını kaldırdı (J.Frenches,1991:64). Kablo televizyon sisteminin yavaş gelişmesi, Kablo Otoritesini umulduğundan daha az etkinliği olan bir kuruluş haline getirdi. Ancak bu uygulama, Hükümeti Genel Düzenleyici Kurallar getirmeye yönlendirdi.

The White Paper 1988

Reformların ana belgesi olan 1988 tarihli **White Paper**, büyük ölçüde Pea-

cock Komitesi ve Avam Kamarası İçişleri Komitesinin raporlarından etkilenmiştir. 1986 yılında İçişleri Bakanı tarafından BBC'nin finans durumunu incelemek üzere kurulan Prof. Peacock başkanlığındaki Komite, BBC'nin finans durumunu inceleyen lisans ücretlerine alternatifler düşünülmüşler, ancak bunun yayıncılık politikalarından ayrı olarak düşünülmesinin imkansız olduğuna karar vermişlerdi.

Komite raporunda şu önerilerde bulunmuştu: BBC lisans ücretleri abone sistemine bağlanacak, yapım ve program yayıncılığı herhangi bir denetim mekanizmasına bağlı olmayacak, izleyiciler tercihlerini seçme hakkını kullanarak belirleyecekler, böylece radyo-televizyon yayıncılığının basından farkı kalmayacaktı. Komite diğer yandan, izleyiciye gerçek bir seçim hakkı tanıyabilmek için kamu hizmeti yayıncılığının bazı kurumlarını gözönünde bulundurmak gerektiğini belirtmekteydi. Fakat, bu hükümet tarafından finanse edilen, **Kamu Hizmeti Yayıncılık Kurulunun (Public Servis Broadcasting Council)** programların hazırlanması için yapımcılarla anlaşma yapması şeklinde olacaktı. En önemli konu televizyon imtiyazı konusuydu. Televizyon imtiyazının seçerek dağıtılması yerine en yüksek ücreti teklif edene verilmesi önerilmişti. Bu öneri, Komitenin üç üyesi tarafından kabul edilmemesine rağmen, çeşitli tartışmalar sonucu Avam kamarası İçişleri Komitesi tarafından desteklendi. Komite, aynı zamanda IBA ve Kablo Otoritesi yerine yeni bir idari yapı oluşturmayı da önermekteydi (T.Prosser,1992:183).

1988 Kasımında yayınlanan White Paper, Peacock Raporu doğrultusunda oluştu. Bu arada, BBC'nin yeni düzenlenmesi konusunu ruhsatının yenileneceği 1996 yılına ertelendi.

White Paper'a göre yeni düzenleme şöyle olacaktı:

- Üç yeni ticari radyo kurulacak ve Radyo Otoritesi (Radio Authority) kurulacaktı. Yeni radyolar için lisans açık arttırmayla tahsis edilecekti.
- Tüm ülkeye yayın yapacak olan beş yeni televizyon kanalı oluşacak ve 3. kanalın adı değiştirilecekti.
- IBA 'nın yerine ITC (Independent Television Commission) oluşturulacak ve bu komisyon tüm ticari televizyonları denetleyecekti. ITC, IBA'nın çoğu görevlerini yüklenmekle beraber, program yayıncılığı yapmayacaktı ve IBA'nın verici istasyonları özelleştirilecekti. ITC, programları önceden izleyemeyecek, program düzeni ve zamanlaması konusunda denetim yetkisi olmayacaktı. Bu yeni modelde ITC'nın görev ve yetkileri, IBA den çok Kablo Otoritesinin görev ve yetkilerine benzemekteydi. Komisyonun uygulamala

rına karşı ilgililer yargıya başvurabileceklerdi.

White Paper'daki en önemli yenilik, lisanslarının verilmesi konusuydu. Lisans alabilmek için iki aşama vardı. İlk aşamada, lisans için başvuranlar Komisyon tarafından gerekli koşulların oluşup oluşmadığı konusunda bir ön inceleme tabi tutulacaklar, bu aşamayı geçenler, finansal teklif yapacaklardı ve ITC de en yüksek teklifi yapana lisans verecekti((T.Prosser,1992:184).

Lisansların verilmesinde izlenecek yeni yöntem iki önemli sorunu ortaya çıkardı. Bunlardan birincisi, ITC'nin lisans almak için gerekli koşulların var olup olmadığını kontrol etme kapasitesinin olup olmadığı konusuydu. İkincisi ise, lisans sahipliği konusuydu. Çünkü, yeni düzenlemeye göre bir kişi ancak bir lisansa sahip olabilecekti. Bu konu, White Paper'da ayrıntı bir biçimde ele alınmamıştı. Daha sonra bu konuya açıklamalar getirildi ve bir kişinin en çok iki lisans sahibi olabileceği kuralı getirildi..

Diğer yandan, aynı anda birbirine yakın bölgelerdeki lisans sahipliğine ve gazete sahiplerinin yayın şirketlerine ortaklıkları konusunda da sınırlamalar getirildi. Ulusal gazete sahipleri bir yayın şirketinde ancak % 20 hisseye sahip olabileceklerdi. Bu sınırlama bir çok itiraz ve tartışmalara yol açtı. Özellikle, İngiliz Basının 1/3 ini elinde tutan Rupert Murdoch bu sınırlamanın değiştirilmesi konusunda büyük çaba harcadı. Çünkü, sahibi olduğu News International Group, Sky Televizyonun % 50 hissesine sahipti. Tüm karşı çıkmalara rağmen bu kural değiştirilmedi ve Kanun-da aynen benimsendi.

1990 Yayıncılık Kanunu (Broadcasting Act 1990)

Yayın hakkını elde edebilmenin en yüksek teklifi vermekle veya şirket satın almakla mümkün olması büyük eleştirilere neden oldu.

Parlamentoda en çok tartışılan konu, en yüksek fiyat teklifi ile yapılacak lisans satışı ve bunun ötesinde program çokluğunun kontrol zorluğunu getireceği ve kalitenin korunabilmesinin imkansızlaşmasıydı.

Bir diğer eleştiri de, arttırmada en çok miktarı veren şirketlerin daha sonra kaliteli programlara para ayıramayacakları, kaliteli programlara yatırımlarının az olacağıydı. Özellikle, açık arttırmada teklif edilecek fiyat gelecek 10 yılın reklam gelirlerinin göre hesaplanması büyük risk getirecekti.

Bu eleştiriler üzerine White Paper bir çok kez düzeltildi. 1990 tarihli Yayın-

cılık Kanunu bu eleştiriler gözönünde tutularak düzenlendi.

1990 Yayıncılık Kanunu (Broadcasting Act 1990) ile IBA'nın yerine ITC (**Independent Television Commission**) kurulmuştur. Program şirketlerinin seçimi, programların içeriğinin denetimi gibi geniş yetkilere sahip olan IBA' ya karşılık, yeni kurulan bu komisyon daha az etkinliğe, daha çok yaptırım gücüne sahip olan düzenleyici bir kuruluştur. ITC'nin belli başlı görevleri şunlardır:

- Yeni açılan 3. ve 5. kanallarda yayın yapması uygun görülen şirkete lisans vermek, yayınlanan programların önceden belirlenecek olan yayın ilkelerine uygun olmaması durumunda ihtar vermek ve lisansın iptaline kadar varan yaptırımlarda bulunmak (J. Sarmaşık,1993:32),
- Lisans verilen kanallarda işletmecilik hakkının tek kişide toplanmaması için denetimlerde bulunmak,
- Doğrudan Uydu Yayın hizmetlerini denetlemek ve Doğrudan Uydu Yayını kanallarını, kablo ile dağıtım yapan yerel televizyon program hizmetleri için verilmiş imtiyazların yapısını yasal çerçeve içinde saptamak, yerel dağıtım lisanslarını ihaleyle tahsis etmek,
- Özel sektördeki verici hizmetlerine ilişkin düzenlemelerin uluslararası antlaşmalara uygunluğunu sağlamak, tasarlanmış teknik özelliklere uyulması ni gözetmek (J. Sarmaşık,1993:35-36).
- Kapalı zarf usulüyle yapılacak tekliflerden en yüksek olana önceden belirlenmiş koşullara uyuyorsa lisans vermek, lisans koşulları çerçevesinde lisans süresi içinde şirketlerin finans durumunu kontrol etmek,
- Lisans için başvuru koşullarını önceden yayınlamak, başvuruda bulunanların ticari programlarının başvuru koşullarına uygun olup olmadığını kontrol etmek (bu kontrol lisans süresince de devam edecektir),
- Radyo ve televizyon yayınları ile ilgili kuralları koymak; yaptırımları sap tamak .

ITC, ayrıca başvuru sırasında statüleri belli olacak olan programların, güncel olaylar, belgesel programlar, haber programlarının yüksek kalitede olmasına; programların toplumsal zevk ve ilgiye yönelik olmasına, ahlaki değerlere aykırı ve kamu düzenini bozucu nitelikte olmamasına, vahşet içermemesine dikkat edecektir

(T.Prosser,1992:186).

ITC, bu denetimleri, Yayın Şikayet Komisyonu (Broadcasting Complaint Commission -BCC) ve Yayın Standartları Kurulu (Broadcasting Standarts Council - BSC) ile birlikte gerçekleştirmektedir. BCC, ITC' nin koymuş olduğu kurallar çerçevesinde yayınlarla ilgili şikayetleri değerlendirmekte; BSC ise, program standartları ile ilgili kuralları koymaktadır (Ş. Tekinalp, Cumhuriyet: 31.8.1992).

Görülüyor ki,İngiltere'de 1990 tarihli Yayıncılık Kanunu, ticari televizyonları rekabete açarken, yayıncılığın bir kamu hizmeti olduğu düşüncesiyle hareket ederek onları denetimsiz, başıboş bırakmamakta, düşünce ve çıkar tekelleşmesini önleyici, kamu ahlaki, kamu düzeni ve kamu sağlığını koruyucu düzenlemeleri de getirmektedir.

KAYNAKÇA

- Briggs, Asa : **The BBC, The First Fifty Years**, Oxford, New York 1985.
- Dyson,Kenneth-Humphreys P.-Negrine, R.- Simon, J.P. : **Broadcasting and New Media Policies in Western Europe**, London,1990.
- Emery, Walter, B : **National and International Systems of Broadcasting**, Michigan, 1969.
- Frenches, Jose : **Kablolu TV**, Çev.Mehmet Selami Şakiroğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- İlal, Ersan : **Radyo Hürriyeti, Özerklik ve 1961 Anayasası**, İstanbul, 1972.
- Kaya, Raşit : **Kitle İletişim Sistemleri**, Ankara, 1985.
- Prosser, Tony : "Public Service Broadcasting and Deregulation in the UK", **European Journal of Communication**, Volume 7, Number 2,London, June 1992.
- Sarmaşık, Jale : **Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri**, Marmara Üniversitesi Yayını, Yayın No.519, İstanbul, 1993.
- Tamer, Emel, C : **Dünü ve Bugünüyle Televizyon**, İstanbul, 1983.
- Tekinalp, Ş. : " Özel TV' ler Nereye Gidiyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Ağustos 1992.
- Topuz, Hıfzı-Öngören,M.Tali- Aziz, Aysel-Önen, Mesut : **Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni**, İstanbul ,1990.
- * **White Paper**: Herhangi bir konuda Hükümetin görüş ve düşüncelerini içeren resmi belge.